

PROFESOR MUDr. JAN JANSKÝ V PRAŽSKÉ VOJENSKÉ NEMOCNICI

K 80. výročí objevu krevních skupin

Plk. doc. MUDr. Evžen SKALA, CSc.
Ústřední vojenská nemocnice, Praha
(náčelník: plk. MUDr. Vladimír Dbalý, CSc.)

V roce 1907 vyšla v pražském Sborníku klinickém rozsáhlá práce asistenta české psychiatrické kliniky dr. Jana Janského „Haematologické studie u psychotiků“ (1). Byla to jeho habilitační práce. Výsledky svého výzkumu přednesl již předtím, 12. listopadu 1906 na pravidelné schůzi Spolku českých lékařů v Praze za předsednictví prof. dr. Hlavy (2). V této práci popsal všechny čtyři základní krevní skupiny, jejich výskyt a navrhl jejich označení. Otázka podílu Janského na objevu krevních skupin, zejména ve vztahu k práci K. Landsteina, který v roce 1901 popsal tři krevní skupiny (3), byla již mnohokrát posuzována (4, 5, 6, kde lze najít starší odkazy). Životní osudy J. Janského jsou zachyceny v několika článcích (7, kde jsou další citace) a staly se — ve značně volném zpracování Vladimíra Neffa — námětem českého filmu „Tajemství krve“ (1954) a stejnojmenné povídky (8).

Prof. dr. Janský (3. 4. 1873—8. 9. 1921) byl příslušníkem posádkové nemocnice č. 11 v Praze na Karlově náměstí celkem třikrát.

Poprvé od srpna 1898, kdy vykonával zbytek základní vojenské služby, jejíž část absolvoval již v Innsbrucku, kde rok studoval. Až do roku 1889 bylo možno absolvovat vojenskou službu dokonce bez přerušování studia. Potom spočívala úprava v tom, že půlroční výcvik ve zbraní absolvovali medicové během studia (byly jiné osnovy pro odvedené a pro neodvedené), další půlrok v posádkových nemocnicích jako zástupci asist. lékařů (asi praporčíci) (9).

Podruhé přichází do posádkové nemocnice v prosinci 1915, tedy nikoliv v létě 1916, jak je mylně uvedeno v nekrologu (10). Vrací se po srdečném záchvatu ze srbské fronty v hodnosti zeměbrance plukovního lékaře (kapitána). Dne 14. 12. 1915 již slouží „denní službu“ (11), což byla nejvyšší lékařská služba v nemocnici. Lékařským inspektorem byl toho dne nedávno habilitovaný vrchní lékař doc. MUDr. Vítek (vedle těchto dvou lékařských služeb byla ještě služba inspektora nemocnice, obsazovaná šikovatelem). Již tehdy je v německy psaném denním rozkazu Janský psán s čárkou nad a.

Prof. MUDr. Janský byl tedy ihned po svém příchodu do nemocnice zařazen do nejvyšší lékařské služby. Bylo to nesporně uznání jeho vysokých odborných kvalit a samozřejmě i praxe v poli. V té době sloužili denní službu zpravidla profesori a docenti obou pražských lékařských fakult povolání do vojenské služby. Čteme zde slavná jména: vrch. lékař (nadporučík) prof. MUDr. Egmond Münzer, vrch. lékař prof.

MUDr. Julius Petřivalský (před měsícem jmenovaný mř. profesorem a povýšený i vojensky), asist. lékaři (poručíci) doc. MUDr. Oscar Fischer, doc. MUDr. Franz Bardachzi a doc. MUDr. Johann Rotky. Tuto službu sloužil i prof. MUDr. Antonín Heveroch, prof. MUDr. Margulies, pluk. lékař doc. MUDr. Jaroslav Odstrčil a další.

Prof. MUDr. Janský byl dobře znám svými odbornými pracemi a také svým vyhraněným českým postojem. Sám rodák ze Smíchova, promoval na lékařské fakultě v Praze 14. 5. 1898, krátce pracoval jako externista ve všeobecné nemocnici, od listopadu 1899 jako elév a po 2 letech jako asistent psychiatrické kliniky. Snad stojí za to připomenout podmínky práce mladých lékařů na tehdejší chudé psychiatrické klinice české lékařské fakulty: dr. Janský měl po prvních 8 let volno k návštěvě rodiny jen od 18 do 21 hodin denně, neděle nevyjímaje (12).

Janský pilně vědecky pracoval (věnoval se i experimentálnímu, biochemickému a sérologickému výzkumu) a v roce 1906 podal svou rozsáhlou habilitační práci. V dalším roce byl jmenován docentem, mimořádným profesorem se stal v roce 1914.

Osobní profil prof. MUDr. Janského dokresluje i jeho významná účast na IV. sjezdu Českých přírodopysků a lékařů 6.—10. 6. 1908 v Praze, kde v 17 sekcích zaznělo na 700 přednášek. Doc. Janský byl čestným sekretářem III. sezení V. sekce (předsedou byl prof. dr. Thomayer) a přednesl dvě sdělení: prioritní „Dosud nepopsaný případ familiární amaurotické idiotie s agnesí mozečku“ a „Příspěvek k objektivním symptomům traumatické neurosy“ (13).

Snad je zajímavé připomenout, že této, jednoznačně vlastenecky vyznívající, akce se směli vojenští lékaři zúčastnit až po povolení ministerstva vojenství a ministerstva zeměbrany ve Vídni, udělených na základě žádostí organizačního výboru, jehož předsedou byl internista prof. MUDr. Maixner. Na předchozích sjezdech (1880, 1882, 1901) měli vojenští lékaři zakázáno přednášet (14).

Rychlé sílení myšlenky české svébytnosti dokumentoval další, V. sjezd (29. 5.—3. 6. 1914), kde byla dokonce samostatná česká vojenskolékařská sekce za předsednictví vrch. št. lékařů dr. K. Franze a dr. J. Pečírky. Bylo předneseno 24 sdělení, včetně lékařských zkušeností z balkánských válek (čeští lékaři pracovali nezištně ve vojenských nemocnicích Srbska — k značné nelibosti rakouských úřadů). Přednášeli prof. MUDr. R. Jedlička (organizátor pomoci Srbům), dr. F. Burian, dr. Arnold Ji-

rásek, dr. Jan Levit a další. Přednášet přijel i dr. Michal z Krakova a dr. Smělý z Vídně.

Prof. MUDr. Janský pracoval na IV. oddělení (neurologickém a psychiatrickém) posádkové nemocnice, kde se střídal v jeho vedení s ostatními přidělenými psychiatry (teprve od 3. července 1916 vedl oddělení až do listopadu 1918 prof. dr. Margulies z pražské německé lékařské fakulty). Janský byl činný i jako soudní znalec.

Když přišel prof. MUDr. Janský na sklonku roku 1915 do nemocnice, byl (od května 1915) velitelem nemocnice vrch. št. lékař MUDr. Jaromír Pečírka (bratr profesora dermatologie dr. Ferdinanda Pečírky), který však již 13. března 1916 odchází jako gen. št. lékař do pole. Na jeho místo přichází z Vídně řízný vrch. št. lékař dr. Franz Halbhuber. Janský slouží pod Halbhuberem jen 4 měsíce a odchází z nemocnice v létě 1916 po provedené superarbitraci pro vlekou srdeční chorobu. Není vyloučeno, že příchod nového, náladového, protičesky zaměřeného velitele urychlil rozhodnutí Janského odejít z nemocnice. Tím spíše, že Halbhuber svévolně a zcela nekvalifikovaně rušil posudkové závěry odborníků, nejčastěji právě neurologů a psychiatrů (15).

Potřetí přichází prof. MUDr. Janský do posádkové nemocnice 4. 11. 1918 (16), hlásí se dobrovolně do služeb zdravotní služby čs. vojska a je ustanoven — v hodnosti podplukovníka — přednostou („chefem“) neurologického a psychiatrického oddělení. Velitelem nemocnice byl již od 29. 10. 1918 vrch. št. lékař MUDr. Josef Káš, který přišel z posádkové nemocnice v Terezíně (není příbuzný se známým autorem lékařských anekdot).

Podplukovník prof. MUDr. Janský intenzivně pracoval odborně i organizačně. Na schůzi Spolku českých lékařů 10. 2. 1919 demonstroval hned 5 neurologických případů, včetně kuriózního případu cysticerka, volně plovoucího ve čtvrté komoře mozkové. Mnoho úsilí věnoval znalecké posudkové činnosti a práci ve státní komisi pro péči o invalidy („generálním inspektorem péče o invalidy v republice československé“ jmenovalo MNO prof. dr. R. Jedličku), vedle další veřejné činnosti. Jako zvláštnost, charakterizující dobu, připomeneme, že byl jmenován členem zvláštní komise posádkové nemocnice, která dne 21. 8. 1920 zkoušela z českého jazyka důstojníky české národnosti — příslušníky nemocnice.

Zdravotní stav prof. MUDr. Janského se stále zhoršoval, ale on sám stále intenzivně pracoval.

Věnoval se především neurologii a v roce 1921 si ještě rozšiřuje venia docendi o neuropatologii. To již pracuje v posádkové nemocnici jako konzultant a běžné povinnosti s vedením neurologické části oddělení přejímá mjr. MUDr. Vladislav Kříž, na psychiatrické části pplk. MUDr. Karel Šlechta, který se stane po Janském přednostou oddělení.

Zhoršení srdečních obtíží donutí prof. MUDr. Janského v srpnu 1921 k odchodu z posádkové nemocnice. Za několik týdnů — začátkem září — umírá v Horních Černošicích.

Prof. MUDr. Jan Janský patří nesporně mezi velké postavy historie našeho lékařství a s úctou si ho připomíná i zdravotnická služba naší armády. Prof. MUDr. Janský dal své hluboké odborné znalosti a vědecké a organizační schopnosti nové čs. armádě v době, kdy to nejvíce potřebovala, a obětavě pro ni, přes všechny své zdravotní potíže, do poslední chvíle pracoval.

Literatura

1. JANSKÝ, J.: Haematologické studie u psychotiků. Sbor. klin., 8, 1907, s. 85—139.
2. Ref. schůzí Spolku č. lékařů v Praze. Čas. Lék. čes., 45, 1906, s. 1319.
3. LANDSTEINER, K.: Ueber Agglutinationserscheinungen normalen menschlichen Blutes. Wien. klin. Wschr., 14, 1901, s. 1132—1134.
4. SKALA, E.: Sté výročí narození prof. MUDr. Jana Janského (Příspěvek k historii objevu krevních skupin.) Voj. zdrav. Listy, 42, 1973, s. 218—220.
5. ADAMEC, J.: Jan Janský. Čas. Lék. čes., 122, 1983, s. 1180—1182.
6. SKALA, E.: Kdo objevil krevní skupiny? Čas. Lék. čes., 123, 1984, s. 1292—1293.
7. ŠNEBERGER, P.: K stému výročí profesora MUDr. J. Janského. Čs. psychiat., 69, 1973, s. 419—422.
8. NEFF, V.: Tajemství krve. Čs. spisovatel, Praha 1955.
9. Výnos správce min. osvěty a vyučování ze dne 21. prosince 1899 č. 35326 (překlad). Čas. Lék. čes., 39, 1900, s. 44—48.
10. † Prof. dr. Jan JANSKÝ — nekrolog prof. dr. Kuffnera. Čas. Lék. čes., 60, 1921, s. 599.
11. Denní rozkaz pos. nemocnice č. 11, č. 348/1915. Fondy VHÚ, Praha.
12. Osobní sdělení snachy prof. dr. J. Janského (1973).
13. IV. sjezd Českých přírodovědců a lékařů 6.—10. června 1908 v Praze — referáty. Čas. Lék. čes., 47, 1908, s. 1046 a 1049.
14. IV. sjezd Českých přírodovědců a lékařů. Čas. Lék. čes., 47, 1908, s. 226.
15. FRANZ, K. - HAAS, A.: Divisní nemocnice č. 1 v Praze. Voj. zdrav. Listy, 5, 1929, s. 30—78.
16. Denní rozkaz pos. nemocnice Praha č. 308/1918. Fondy VHÚ, Praha.